

Izolační a nárazníkové státy jako politicko-geografický a bezpečnostní fenomén: Proměny a vývoj role od konce první světové války do současnosti

*Aneta Doljaková**

Abstract: *The dissertation thesis will focus on a phenomenon of insulator and buffer states in international relations. It will review previous researches of insulator and buffer states and aims to constitute a new broad definition what the term insulator and buffer states mean. According to the definition insulator and buffer states will be revealed and their foreign policy tools which have been used since the First World War will be analyzed. On the basis of such research key questions of the dissertation thesis which stand whether there is a specific foreign policy behaviour of insulator and buffer states and whether this behaviour is a subject of changes of the whole international system will be answered. The thesis would like to bring the topic of insulator and buffer states which have been on periphery of Czech political science's interest to the topical academic environment and claims to be beneficial for international relations and security studies scholars as well as for students of geopolitics and foreign policy analyzers.*

Key words: *insulator state, buffer state, shatterbelt, gateway, torn state, regional security complex, international system, international security, geopolitic*

1. Úvod – představení tématu

Termínem izolační a nárazníkové státy označujeme takové země, které se svojí rolí v mezinárodních vztazích a v závislosti na tom i charakterem své zahraniční politiky určitým způsobem odlišují od ostatních aktérů v mezinárodním systému. Tyto specifické entity se nacházejí na pomezí větších, odlišně geopoliticky, historicky, socio-ekonomicky či kulturně vymezených regionálních celků²¹ a podléhají jejich externím vlivům, aniž by však disponovaly dostatečným potenciálem či kapacitami zvenčí přicházející impulsy sblížovat a propojovat (Buzan a Wæver 2003: 484–485). Izolační a nárazníkové státy tak fungují spíše jako aktéři, jenž kulturně, politicky či historicky odlišné lokality separují, než aby přispívali k posilování inter-regionálních vazeb a komunikace.

V minulosti byla role izolačních a nárazníkových států z velké části omezoována na oddělování znepřátelených imperiálních mocností s cílem zabránit jejich vojenské konfrontaci. V 19. století byl klasickým příkladem takové entity Siam separující britské a francouzské koloniální zájmy v jihovýchodní Asii či Tibet bránící přímému střetu britských a čínských geopolitických ambicí, popřípadě Persie, která byla systematicky rozdělena na nárazníkové zóny mezi Velkou Británií a Rusko. V kontextu událostí první světové války se s pojmem izolačních a zejména nárazníkových států stále častěji setkáváme i v Evropě; Belgie a Lichtenštejnsko zde měly v první polovině 20. století představovat bariéru minimalizující hrozbu bezprostředního střetávání Francie a Německa (Partem 1983: 5) a nově se formující republiky středovýchodní Evropy se měly stát Cordonem sanitaire, tedy určitou hrází

²¹ Regiony jsou pro účely této práce chápány z hlediska mezinárodních vztahů, tedy představují územní jednotky větší než je národní stát.

brzdící rozšiřování ruského vlivu do západní Evropy a německého vlivu na východ (Van Elsuwege 2008: 18).

Přestože se se zahraničně-politickou rolí blíže podobnou úloze dnešních izolačních a nárazníkových států můžeme setkávat prakticky po celou moderní historii, v posledních třech desetiletích, v souvislosti se změnami v mezinárodním systému, dostává i tato role další, nové konotace. Podobně jako na celé mezinárodní vztahy již není pohlíženo pouze v intencích hard power, také funkci izolačních a nárazníkových zemí již nemůžeme generalizovat pouze na bránění vojenskému soupeření, ale musíme vzít v potaz i jejich úlohu v omezování kulturních, ekonomických či politických styků rozdílných transnacionálních jednotek mezinárodního systému (Buzan a Wæver 2003: 41). Nárazníkové a izolační státy tak brání nejen ozbrojenému střetu sousedních zemí či regionálních bloků, ale na druhou stranu také značně omezují kontakt přílehlých civilizací a jejich vzájemnou kulturní difúzi.

2. Předpoklady (hypotézy) a cíle práce

S ohledem na výše zmiňovanou proměnu diskursu celého oboru mezinárodní vztahy bychom se při výzkumu charakteristické role izolačních a nárazníkových států měli vedle geopolitické polohy zkoumaných entit zaměřit také na to, jak je tato role v mezinárodních vztazích interpretována a jak na ni reagují samotní dotčení aktéři prostřednictvím nástrojů své zahraniční politiky. Vycházeli bychom přitom z předpokladu, že v důsledku charakteru mezinárodního systému a distribuce mocenských kapacit můžeme v mezinárodních vztazích identifikovat specifický typ států, které označujeme jako izolační či nárazníkové. Existence takového typu států je primárně dána jejich geopolitickou pozicí a socio-

kulturním a ekonomickým rámcem mezinárodních vztahů. Jinak řečeno, to, že některé státy považujeme za izolační či nárazníkové, je objektivně dané charakterem mezinárodního prostředí a nikoli svobodnou volbou či rozhodnutím dotčených zemí.

V závislosti na proměnlivosti distribuce mocenských kapacit v mezinárodním systému dochází i ke změnám v geografickém rozložení nárazníkových a izolačních států. Postavení nárazníkového či izolačního státu tedy není (a ani nemůže být) trvalé. Také v historii se často setkáváme s příklady zemí, které jako nárazníkové a izolační státy v minulosti působily, nicméně dnes mají v mezinárodním systému již zcela jinou úlohu,²² či naopak se zeměmi, které se izolačními a nárazníkovými státy staly v důsledku celkem nedávných historických procesů.²³

Dalším výchozím předpokladem práce pak bude teze, že nárazníkové a izolační státy produkují specifické vzorce zahraničně-politického chování, jimiž na svoji pozici v mezinárodním systému reagují. V závislosti na změnách charakteru mezinárodního systému pak musí nutně docházet i ke změnám v postavení izolačních a nárazníkových států a k proměnám role, kterou v mezinárodním systému vykonávají. Zjevným příkladem této skutečnosti je již výše naznačená transformace úlohy izolátorů a nárazníků od bariéry bránící přímé vojenské

²² Jako příklad bychom mohli uvést Belgie či Nizozemí (Partem 1983: 5).

²³ Zde bychom mohli jako příklad uvést Ukrajinu, která se po rozpadu bipolární konfrontace ocitla na pomezí regionálních bezpečnostních subkomplexů postsovětského prostoru a Evropské unie (viz Buzan a Wæver 2003: 416) a prohloubila tak svoje rozpolcené postavení na pomezí pravoslavné a západní civilizace (viz Huntington 2001: 27) a na pomezí geostrategického regionu kontinentální Euroasie a geostrategického regionu přímořského světa (viz Cohen 2003: 216)

konfrontaci až po hráz bránící nejen mocenskému soupeření ale i přelévání ekonomických, kulturních a sociálních vlivů.

3. Teoretický a metodologický rámec práce

Teoretické pozadí disertační práce by mělo být primárně založeno na třech badatelských východiscích: na Cohenově koncepci přechodných států a regionů (Gateways) a pásem otřesu (Shatterbelts) (viz Cohen 2003; Cohen 2009; Cohen 2011), na Buzanově a Wæverově pojetí regionálních bezpečnostních komplexů (viz Buzan a Wæver 2003) a na Huntingtonově tezi o střetu kultur a civilizací (viz Huntington 1993; Huntington 2001).

Přechodné státy či regiony a pásma otřesu definuje Saul Bernard Cohen ve svém geopolitickém učení jako specifické jednotky nacházející se na pomezí dvou geograficky odlišně nastavených panregionů a podléhající pronikání jejich vlivů (viz např. Cohen 2009: 5; Cohen 2003: 49). Barry Buzan a Ole Wæver jako jedni z ústředních teoretiků regionální bezpečnosti ve svém díle *Regions and Powers* předpokládají rozdělení světa na velmoci, regionální bezpečnostní komplexy a izolační (*Insulators*) a nárazníkové státy (*Buffer states*). Takovéto státy jsou lokalizované na hranici jednotlivých bezpečnostních komplexů, přičemž zatímco izolační státy se nacházejí vně sousedních komplexů, nárazníkové státy se nacházejí uvnitř vybraného bezpečnostního komplexu při jeho hranici s jiným regionálním celkem (Buzan a Wæver 2003: 41). Samuel Huntington zase zavádí termíny samostatné státy a rozervané státy (*Torn countries*). Samostatné státy představují takové entity, které nelze z kulturního pohledu zahrnout do žádného z jím prezentovaných civilizačních okruhů, přestože z geopolitického či regionálně-

bezpečnostního hlediska je do příslušných regionálních celků můžeme zahrnout bez větších potíží²⁴ (viz Huntington 2001). Jako rozervané státy pak Huntington označuje ty země, které leží na pomezí civilizačních okruhů a jsou pod neustálým tlakem rozpínavosti sousedních civilizací²⁵ (Huntington 1993: 42). Ačkoli tedy všichni výše zmiňovaní autoři označují státní jednotky nacházející se na pomezí větších regionálních celků jiným termínem, vycházejí z totožného předpokladu, že se charakter těchto jednotek nějakým způsobem odlišuje od ostatních aktérů mezinárodního systému a tyto jednotky tak vykonávají jistou specifickou funkci v mezinárodním systému.

Problematikou oblastí stojících na pomezí dvou odlišných nadstátních celků se pochopitelně zabývá i celá řada dalších teoretiků. Jako příklad bychom mohli uvést tezi zabývající se zónami míru a zónami konfliktu (viz např. Mitchell a Hancock 2012; Kacowicz 1998: 5–6) či Wallersteinovu koncepci centra, periferie a semi-periferie oddělující dva předcházející ekonomicky odlišně nastavené regiony (viz Wallerstein 1979: 96–97). Oba tyto přístupy se však soustředí primárně na regionální hladinu výzkumu, zatímco hlavním cílem naší práce je analýza charakteristického postavení nárazníkových a izolačních států v mezinárodních vztazích. Stěžejním objektem našeho bádání proto budou státní jednotky (nikoli regiony) nacházející

²⁴ Typickým příkladem takového typu států je Izrael či Etiopie (Huntington 2001: 449). Kupříkladu Izrael bychom v souladu s Cohenovou teorií zařadili do pásma otřesu Blízký východ (Cohen 2003: 327) a na základě teorie Buzana a Wævera bychom jej pak definovali jako součást regionálního bezpečnostního subkomplexu Blízký východ (Buzan – Wæver 2003: 221), ze socio-kulturního hlediska se však na území převážně arabského a muslimského Blízkého východu jedná o cizorodý element.

²⁵ Jako příklad rozervaných států Huntington uvádí Turecko či Mexiko (Huntington 1993: 42).

se v prostředí vyznačujícím se specifickou distribucí mocenských kapacit, která do velké míry podmiňuje jejich zahraničně-politické chování a jednání. Klíčovým aspektem našeho bádání bude rozbor zahraničně-politických nástrojů, které nárazníkové a izolační státy využívají v reakci na svoje postavení v mezinárodním systému.

Volba tří výše uvedených koncepcí byla učiněna záměrně z důvodu jejich (do určité míry odlišného) výzkumného pozadí, což by nám mělo pomoci utvořit kompletní obraz role izolačních či nárazníkových zemí v mezinárodním systému a extrahovat předpokládané vzorce jejich zahraničně-politického chování tak, abychom tak mohli na celý fenomén nahlédnout v co nejkomplexnější podobě. Výzkum bychom prováděli v intencích hard i soft power a vedle tradičního vojensko-politického pojetí nárazníkových a izolačních států bychom se soustředili také na ekonomickou a socio-kulturní sféru. Na nárazníkové a izolační státy bychom tak pohlíželi nejen jako na bariéry blokující vojenskou expanzi, ale také jako na hráze zadržující šíření ideologických či kulturních vlivů.

Hlavním záměrem naší práce by přitom bylo poskytnout co nejvíce ucelenou a přehlednou definici izolačních a nárazníkových států a co nejpřesvědčivěji zachytit jejich do velké míry specifickou úlohu v mezinárodních vztazích. Tématu izolačních a nárazníkových států v mezinárodních vztazích nebylo dle našeho názoru v českém prostředí věnováno mnoho akademických děl, a proto se domníváme, že by naše disertační práce mohla napomoci přiblížit toto téma českému čtenáři či studentovi mezinárodní politiky či bezpečnostních studií.

Během výzkumu bychom využili obou základních typů v politických vědách užívaných metod, a sice metody nomotetické pro ustanovení konsensuální

definice izolačního a nárazníkového státu a metody idiografické při porovnávání role izolačních a nárazníkových států v dějinném vývoji od první světové války do současnosti (viz Říchová 2004a: 68). V disertační práci bychom se nejprve pokusili na základě výše představených teoretických přístupů extrahovat shodné znaky izolačních a nárazníkových států, na základě nichž bychom vypracovali vlastní průnikovou definici tohoto termínu, podle které bychom pak vybírali jednotlivé příklady izolačních a nárazníkových zemí pro komparaci prováděnou v praktické části práce.

Hlavním atributem konsensuální definice by byla poloha daného státu na pomezí rozdílných geostrategických i kulturně-civilizačních okruhů a strukturovaných regionálních bezpečnostních komplexů. Dalším významným faktorem, který bychom při výzkumu brali v potaz, je distribuce moci v systému a percepce mezinárodních vztahů samotnými izolačními či nárazníkovými státy. Okolní prostředí, v němž se nacházejí, tyto entity zpravidla považují za sféru rivality a soupeřících zájmů, kterou bychom mohli nejvíce připodobnit lockovské kultuře anarchie, ačkoli Huntingtonova vize střetu civilizací se v některých aspektech blíží dokonce hobbesovskému pojetí anarchie (viz Wendt 1999). Izolační (nárazníkový) stát pak v takovémto prostředí funguje jako bariéra zpomalující šíření konkurenčních záměrů a idejí a zabraňující eskalaci rozporů či dokonce konfliktů přilehlých jednotek. Izolační a nárazníkové státy se zpravidla nacházejí v oblastech slabé inter-regionální komunikace a prakticky minimální integrace.

V praktické části práce bychom se pak zaměřili na komparativní analýzu zahraniční politiky úzce vymezené skupiny zemí splňujících kritéria námi představené konsensuální definice termínu izolační a nárazníkový stát. Komparace by měla

z geografického hlediska globální záběr, byla by však časově omezená na období od první světové války do současnosti. Během výzkumu bychom se rádi soustředili zejména na komparaci diachronní zaznamenávající proměny úlohy izolačních a nárazníkových zemí ve vymezeném období, nicméně s ohledem na předpokládaný rozdílný přístup jednotlivých zemí k přijetí role izolačního a nárazníkového státu bychom v některých pasážích textu zapojili i komparaci synchronní, jež by měla za cíl podtrhnout rozdílné nástroje zahraniční politiky vybraných izolačních a nárazníkových států (viz Říchová 2004b: 78 a 80).

4. Rozbor plánovaných kapitol

Práce by měla být rozdělena do několika částí: v úvodních teoretických pasážích bychom představili koncepcce Saula Bernarda Cohena, Barryho Buzana a Ole Wævera a Samuela Huntingtona, které budou představovat základní teoretickou bázi pro náš pozdější výzkum. Z jejich pojetí izolačních a nárazníkových států bychom se pokusili extrahovat zásadní charakteristiky tohoto typu států, na základě nichž bychom utvořili vlastní konsensuální definici izolačního a nárazníkového státu a stanovili závazná kritéria pro objekty našeho bádání. Mezi podmínky, které by měly izolační a nárazníkové státy vykazovat, můžeme obecně zahrnout tzv. suprastátní atributy, jako je například poloha na pomezí geopolitických a geostrategických regionů, na hranici regionálních bezpečnostních komplexů či v místě, kde se setkávají dvě sousední civilizace anebo vnitrostátní znaky jako specifický charakter zahraniční politiky kupříkladu členství v mezinárodních organizacích a aliancích, zapojení se do societární či environmentální spolupráce v regionu nebo využívání prostředků kulturní diplomacie atd. V souladu s výše

zmiňovanými teoretickými východisky bychom pak tezi aplikovali na státy, které pro naši práci stěžejní autoři považují za izolační či nárazníkové, a ověřovali bychom, zda tyto státy splňují také námi zvolená kritéria. Takové státy bychom pak zahrnuli do praktického výzkumu prováděného v následující části práce.

V následném výzkumu bychom se zaměřili na analýzu role předložené definici vyhovujících zemí v mezinárodním systému a na interpretaci jejich zahraničně-politických vzorců chování, jimiž na své postavení v mezinárodních vztazích reagují, a komparovali bychom je se zeměmi, jež námi zvolená kritéria, respektive některá z nich, již nesplňují. Tedy s takovými státy, které bylo možné v minulosti za nárazníkové či izolační státy považovat, nicméně v souvislosti se změnami, k nimž v mezinárodním systému došlo, byla jejich funkce redefinována. Za příklad takovýchto zemí bychom mohli uvést již výše zmiňované Belgie a Lichtenštejnsko (Partem 1983: 5) či země takzvaného Cordonu sanitaire zformovaného po první světové válce ve středovýchodní Evropě (van Elsuwege 2008: 18). Na základě poznatků nabytých při komparaci bychom se pokusili vyzvědit, zda (a případně jak) se nárazníkovými a izolačními státy přijímané nástroje zahraniční politiky historicky vyvíjely a proměňovaly.

5. Shrnutí dosavadního výzkumu

Při psaní disertační práce bychom vycházeli z výše představených autorů: Saula Bernarda Cohena, konkrétně z jeho děl *Geopolitics of the World System* z roku 2003, *Geopolitics: the Geography of International Relations* z roku 2009 a z příspěvku *Geostrategic and Geopolitical Regions*, jenž byl publikován v Kaspersonově a Minghiho knize *The Structure of Political Geography* z roku 2011, z pera autorů Barryho Buzana a Ole

Wævera by se pro nás stala stěžejní kniha *Regions and Powers* z roku 2003, nicméně budeme brát v potaz i některé jejich další práce, a z tvorby posledního ze zvolených autorů, Samuela Huntinggtona, bychom se zaměřili na jeho ústřední dílo *Střet civilizací*, přičemž pro větší autentičnost bychom využili jak prvotní časopisecký příspěvek z roku 1993, tak také jeho monografii z roku 2001. Kromě těchto autorů bychom využili i práce dalších badatelů zaměřujících se na problematiku nárazníkových a izolačních států (viz například Partem 1983; Diez 2013; T'urmanize 2009). V praktických částech textu bychom pak vycházeli z děl zaměřujících se na konkrétní zkoumaný stát a dále také ze strategických dokumentů zkoumaných zemí. V případě, že by nám to situace umožnila, tak bychom se rádi pokusili také o sběr dat přímo v analyzovaných oblastech.

6. Obtíže a problematická místa výzkumu

Mezi hlavní rizika našeho výzkumu by patřila zejména možnost, že se nám při hledání konsensuální definice nepodaří nalézt průnik všech tří zvolených teoretických přístupů a budeme nuceni některé atributy komparace upozadit či zvolit takovou konsensuální definici, v níž se nám protnou alespoň dvě ze tří zvolených teoretických koncepcí. Na základě dosud provedené rešerše literatury však můžeme konstatovat, že by tato komplikace nastat neměla.

Metodologickým úskalím našeho výzkumu by se pak mohla jevit nadměrná orientace na hledání shodných vzorců chování izolačních a nárazníkových zemí, v důsledku čehož bychom mohli neplánovaně opomenout některé rozdílné aspekty zahraničních politik vybraných států, případně bychom mohli narazit na problém globálního záběru našeho výzkumu, v jehož důsledku by mohlo docházet k přílišnému zobecňování nabytých výsledků bádání. Pomocí pečlivě vypracovaných kritérií konsensuální definice bychom však měli být schopni výběr omezit na přijatelný avšak stále reprezentativní vzorek zkoumaných zemí. Dalším možným rizikem bádání by pak mohla být skoková změna zahraničně-politického chování jednoho z námi zvolených výzkumných objektů, v důsledku níž bychom byli nuceni celý dosavadní výzkum přehodnotit a případně přepracovat. V tomto naposledy zmiňovaném případě se však jedná o riziko, s nímž se musejí chtít nechtě potýkat všichni zahraničně-političtí analytici. Do zahraničně-politického rozhodovacího procesu se vždy promítají i domácí vlivy, a tak se může stát, že se změnou vládnoucí garnitury dojde i ke změně zahraničně-politické orientace daného státu. Domníváme se však, že se s naprostou většinou zmiňovaných rizik bychom měli být schopni se během našeho výzkumu vypořádat a jejich možné dopady na disertační práci co nejvíce eliminovat.

Zdroje

BENEŠ, Vít: 2010. Teorie rolí: Konceptuální rámec pro konstruktivistickou analýzu zahraniční politiky. *Mezinárodní vztahy*, roč. 45, č. 4, s. 72–87.

BERG HARPVIKEN, Kristian: 2003. Afghanistan: From Buffer State to Battleground – to Bridge Between Regions? In: Hentz, James J. a Bøås, Morten: *New and Critical Security and Regionalism: Beyond the Nation State*. Aldershot: Ashgate Publishing Limited, s. 152–176.

BUZAN, Barry a DIEZ, Thomas: 1999. The European Union and Turkey. *Survival*, roč. 41, č. 1, s. 41–57.

BUZAN, Barry a WÆVER, Ole: 2003. *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.

BUZAN, Barry: 1983. *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Brighton: WHEATSHEAF BOOKS LTD.

COHEN, Saul Bernard: 2003. *Geopolitics of the World System*. Lanham: Rowman&Littelfield Publishers.

COHEN, Saul Bernard: 2009. *Geopolitics: The Geography of International Relations*. Plymouth: Rowman&Littlefield Publishers.

COHEN, Saul Bernard: 2011. Geostrategic and Geopolitical Regions. In: Kasperson, Roger E. a Minghi, Julian V.: *The Structure of Political Geography*. New Brunswick: Transaction Publishers, s. 178–186.

CULLATHER, Nick: 2002. Damming Afghanistan: Modernization in a Buffer State. *The Journal of American History*, roč. 89, č. 2, s. 512–537.

DIEZ, Thomas: 2004. Europe's Others and the Return of Geopolitics. *Cambridge Review of International Relations*, roč. 7, č. 2, s. 319–335.

DIEZ, Thomas: 2005. Turkey, the European Union and Security Complexes Revised. *Mediterranean Politics*, roč. 10, č. 2, s. 167–180.

DIEZ, Thomas: 2013. Insulator, Bridge, Regional Center? Turkey and Regional Security Complexes. In: Canan-Sokullu, Ebru (ed.): *Debating Security in Turkey: Challenges and Changes in the Twenty-First Century*. Plymouth: Lexington Books, s. 45–58.

DRULÁKOVÁ, Radka a DRULÁK, Petr: 2007. *Tvorba a analýza zahraniční politiky*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze.

HÄKLI, Jouni a KAPLAN, David K.: 2001. Cultural Conflict and Political Accomodation at European Borderlands. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, roč. 83, č. 3, s. 107–110.

HUNTINGTON, Samuel P.: 1993. The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*, roč. 72, č. 3, s. 22–49.

HUNTINGTON, Samuel P.: 2001. *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publishers.

JACKSON, Robert a SØRENSEN, Georg: 2013. *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*. Oxford: Oxford University Press.

KACOWICZ, Arie Marcelo: 1998. *Zones of Peace in the Third World: South America and West Africa in comparative perspective*. Albany: State University of New York Press.

MILLER, Benjamin: 2009. Between the Revisionist and Frontier State: regional variations in state war-propensity. In: Fawn, Rick: *Globalising the Regional: Regionalising the Global*. Cambridge University Press: Cambridge, s. 85–120.

MITCHELL Christopher R. a HANCOCK, Landon E. (eds.): 2012. *Local Peacebuilding and National Peace: Interaction Between Grassroots and Elite Processes*. London: Continuum International Publishing Group.

NED LEBOW, Richard: 2008. *A Cultural Theory of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

PARENTI, Christian: 2008. Afghanistan: The Use and Abuse of a Buffer State? *New Political Science*, roč. 30, č. 1, s. 89–101.

PARTEM, Michael G.: 1983. The Buffer System in International Relations. *The Journal of Conflict Resolution*, roč. 27, č. 1, s. 3–26.

ŘÍCHOVÁ, Blanka: 2004a. Komparativní politologie. In: Cabada, Ladislav, Kubát, Michal a kol.: *Úvod do studia politické vědy: 2. rozšířené a doplněné vydání*. Praha: Eurolex Bohemia, s. 77–105.

ŘÍCHOVÁ, Blanka: 2004b. Metodologie politické vědy. In: Cabada, Ladislav, Kubát, Michal a kol.: *Úvod do studia politické vědy: 2. rozšířené a doplněné vydání*. Praha: Eurolex Bohemia, s. 60–76.

SHAH, Giriraj: 2003. *Tibet: The Himalayan Region*. New Delhi: Kalpaz Publications.

T'URMANIŽE, T'ornike: 2009. *Buffer States: power policies, foreign policies and concepts*. New York: Nova Science Publishers.

VAN ELSUWEGE, Peter: 2008. *From Soviet republics to EU member states: A Legal and Political Assessment of the Baltics States' Accession to the EU*. Leiden: Brill.

WALLERSTEIN, Immanuel: 1979. *The Capitalist world-economy*. Cambridge: Cambridge University Press.

WENDT, Alexander: 1999. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

* **Mgr. Aneta Doljaková**, doljakov@kap.zcu.cz, Katedra politologie a mezinárodních vztahů, FF ZČU v Plzni, 1. ročník, prezenční forma, školitelka: doc. PhDr. Šárka Cabadová Waisová, Ph.D.